

Міжнародна співпраця університетів як невід'ємна складова трансформації вищої школи України у європейський освітній простір / Лілія Чайка-Петегірич // Галицький економічний вісник — Тернопіль : ТНТУ, 2014. — Том 45. — № 2. — С. 45-50. — (Економіка та управління національним господарством).

УДК 378.014.24:378.14(477)

Лілія ЧАЙКА-ПЕТЕГИРИЧ

МІЖНАРОДНА СПІВПРАЦЯ УНІВЕРСИТЕТІВ ЯК НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА ТРАНСФОРМАЦІЇ ВИЩОЇ ШКОЛИ УКРАЇНИ У ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ОСВІТНІЙ ПРОСТІР

***Резюме.** Європейський вибір у напрямку реформи вищої освіти як основної стратегії державної освітньої політики є одним із найбільш обговорюваних питань. Тому виправданим є дослідження міжнародної співпраці у сфері вищої освіти в процесі входження вищої школи до європейського освітнього простору. З підвищенням ролі освіти у забезпеченні розвитку та конкурентоспроможності держав в Україні й зарубіжних країнах відбуваються істотні зміни в освіті. Міжнародна співпраця у сфері вищої освіти сприяє розвитку тих радикальних змін, які відбуваються в міжнародному співтоваристві: глобалізації професійних знань, інтернаціоналізації процесів вищої освіти, демократизації навчальних закладів. Міжнародна співпраця університетів є важливим напрямом оптимізації підготовки нової генерації фахівців, інтеграції нашої країни у світовий освітній простір. Саме тому в управлінні вищим навчальним закладом велику увагу слід приділяти міжнародній співпраці: розширенню міжнародних контактів, укладанню угод, організації міжнародних конференцій, симпозіумів, здійсненню спільних наукових проєктів, обміну досвідом та інформацією щодо проблем управління вищим навчальним закладом.*

***Ключові слова:** вища освіта, міжнародна співпраця, інноваційний розвиток, стратегічний пріоритет, європейський освітній простір.*

Liliya CHAYKA-PETEGYRYCH

INTERNATIONAL COOPERATION OF UNIVERSITIES AS INALIENABLE CONSTITUENT OF TRANSFORMATION OF HIGHER SCHOOL OF UKRAINE INTO THE EUROPEAN EDUCATIONAL SPACE

***Summary.** European choice in terms of reform of higher education as a basic strategy of public educational policy is one of the most discussed questions. Therefore the research of international cooperation in the sphere of higher education in the process of integration of higher school to European educational space is justified. Higher education is a constituent of human development and progress of society. With the increase of role of education in providing the development and competitiveness of the states in both Ukraine and foreign countries certain substantial changes are taking place in education. International cooperation in the field of higher education has a large social, economic and political value and potential. It contributes the development of those radical changes which take place within international conglomeration: globalization of professional knowledge, internationalization of higher education processes, democratization of educational establishments. International cooperation of universities is an important direction of optimization of specialists' training and integration of our country into the world educational space. International cooperation of higher educational establishment includes the following: expansion of international contacts, making the agreements, organization of international conferences, symposiums, realization of general scientific projects, exchanging experience and information about problems of management of higher educational establishment. International cooperation of universities is a constituent of innovative development in the sphere of higher education. The system of management of higher educational establishments requires modernization that is why the use of foreign partners' experience will allow perfecting a management process in modern market conditions.*

***Key words:** high education, international cooperation, innovation development, strategic priority, European educational space.*

Постановка проблеми. Не зважаючи на численні економічні й політичні проблеми, підсилені економічною кризою держави, Україна все ж намагається втілити в життя власну зовнішньоекономічну стратегію, основою якої є європейський вибір, перспективна мета входження до ЄС.

У період формування усталених відносин між країнами Європи та розширення політики співробітництва щодо України набуває важливого значення виховання покоління молоді, що буде захищеним та мобільним на ринку праці, здатним робити особистий духовно-світоглядний вибір, матиме необхідні знання, навички та компетентності для інтеграції в європейське й світове суспільство.

Україна, базуючись на загальноєвропейських та світових підходах до розбудови освітнього сектора, надає важливого значення проблемі якості освіти, проголошуючи її національним пріоритетом та передумовою національної безпеки держави, дотримання міжнародних норм і вимог законодавства України щодо реалізації права громадян на освіту.

В сучасному світі освіта набуває все більш вирішального значення для визначення не тільки рівня освіченості й культури конкретної людини, а й суспільства в цілому. Слід зазначити, що необхідність проведення реформування освіти, в тому числі вищої, передбачена у Програмі економічних реформ на 2010–2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава» [8].

У програмі інтеграції України до Європейського Союзу записано, що головною метою інтеграції України до ЄС у галузі освіти є розбудова взаємовигідної співпраці з державами-членами ЄС для створення в Україні життєздатної системи безперервного навчання й виховання, досягнення високих освітніх рівнів, забезпечення можливостей постійного духовного самовдосконалення особистості, формування інтелектуального та культурного потенціалу як найвищої цінності нації [9, с.278].

Не останнім фактором вирішення названих проблем є міжнародна діяльність закладу вищої освіти. Світове співробітництво у сфері вищої освіти покликано вирішувати низку таких актуальних завдань: дотримання відповідності змісту і рівня вищої освіти до потреб економіки, політики, соціокультурної сфери суспільства; стандартизація рівня підготовки фахівців у різних країнах і регіонах; зміцнення міжнародної солідарності й партнерства у сфері вищої освіти; спільне використання знань і навичок у різних країнах і континентах

Саме тому міжнародне співробітництво є пріоритетним напрямком розвитку освіти України загалом і кожного окремого навчального закладу зокрема.

Аналіз останніх публікацій. Питання перспективи розвитку вищої освіти України в контексті інтеграції до європейського освітнього простору та проблеми міжнародної співпраці у сфері вищої освіти є предметом вивчення таких українських дослідників та науковців, як Білий Л., Козинець І., Шаповал Р., Базиль О., Трохан Є., Соколов С., Верхогляд О., Беляєв Ю., Куклін О., Марцин В., Рекша Т.

Адаптацію вищої школи до міжнародних стандартів не можна розглядати відірвано від економічної та суспільної інтеграції, інтеграції ринку праці й виробництва. Зростаюча економічна глобалізація та міжнародна інтеграція є джерелом поглиблення міжнародних зв'язків, і це стає предметом як державної політики, так і предметом діяльності окремого вищого навчального закладу [3].

Кожен з українських університетів – учасників світового освітнього простору повинен приділяти значну увагу розвитку міжнародних зносин як важливого компонента навчального процесу, налагодженню та інтенсифікації взаємовигідної співпраці із закордонними організаціями, освітніми фондами і провідними науковими школами, що сприятиме підвищенню наукового потенціалу викладачів, аспірантів і студентів, зростанню їхньої кваліфікації відповідно до світових стандартів. При цьому необхідно максимально враховувати національні особливості, традиції та пріоритети існуючої системи освіти і знаходити найпривабливіші шляхи та форми співробітництва, наголошує О. Базиль [1].

Беляєв Ю. стверджує, що місія сучасного вищого навчального закладу полягає у розширенні міжнародного співробітництва, забезпеченні рівних умов для доступу професорсько-викладацького складу, науковців та студентів до міжнародних освітянських джерел, пропаганда досягнень університету за кордоном, сприяння розвитку міжнародної співпраці, удосконалення програм підготовки фахівців відповідно до вимог Болонського процесу, зміцнення міжнародних освітніх і культурних зв'язків. З одного боку, цьому сприяє глобальна тенденція інтернаціоналізації освіти у цілому світі, з іншого, – трансформаційні процеси і входження України у світовий економічний та освітній простір, шляхами якого і є співробітництво, партнерство та інтеграція [2, с.19].

Аналіз досліджень і публікацій з даної проблеми переконує, що питання міжнародного співробітництва університетів в контексті європейської інтеграції є актуальним і важливим на сьогодні залишається розкриття тих можливостей, які дозволяють сучасному університету інтегруватися до світового освітнього простору.

Мета статті – розкрити основні напрямки реалізації концепції розвитку міжнародної співпраці вищих навчальних закладів України в контексті інтеграції вищої школи у світове співтовариство.

Виклад основного матеріалу. На тлі постійно зростаючої якості європейської освіти українські вищі навчальні заклади постали перед проблемою конкурентоздатності на світовому ринку, що спонукає замислитися над питанням модернізації вищої школи. Рух

вперед кожного вищого навчального закладу відбувається тому, що університети включені в динаміку розвитку як суспільства в країні, так і в єдиний освітній простір у світі. І ці глобалізаційні процеси мають відношення до освітньої сфери. Тому ми повинні реагувати на ці виклики.

Якість освіти має визначальне значення для успішного розвитку будь-якої країни. Швидка зміна технологій і пов'язана з цим геополітична конкуренція провідних країн світу за інтелектуальні ресурси стає найважливішим чинником, що визначає не тільки економіку, але й політику нового століття. Безумовно, така глобальна проблема не може вирішуватися на рівні окремо взятого освітнього закладу і вимагає цілеспрямованих, скоординованих зусиль як держави і суспільства, так і самих освітніх установ.

З підвищенням ролі освіти у забезпеченні сталого розвитку та конкурентоспроможності держав в Україні і зарубіжних країнах відбуваються істотні зміни у сфері освіти, що зачіпають у цілому як саму методологію освіти, її глобальні цілі й завдання, так і зміст освіти, підходи до розроблення освітніх стандартів і навчальних програм, форми і методи забезпечення якості освіти, контроль за якістю навчання.

Міжнародне співробітництво у сфері вищої освіти має велике соціальне, економічне й політичне значення та потенціал.

У сучасних умовах міжнародна співпраця університетів є важливим напрямом оптимізації підготовки нової генерації фахівців, максимального задоволення освітніх потреб особистості та суспільства, диференціації професійної підготовки, входження нашої країни у світовий освітній простір.

На даний час система вищої освіти в Україні перебуває в стадії модернізації, в тому числі й на основі вимог Болонської декларації.

Модернізація освіти є провідною ідеєю й центральним завданням освітньої політики. Це комплексне, всебічне оновлення всіх ланок освітньої системи й усіх сфер освітньої діяльності відповідно до вимог сучасного життя при збереженні й примноженні кращих традицій вітчизняної освіти [5, с.16].

Вища освіта в Україні впродовж останнього десятиліття перебуває у стані безперервного вдосконалення і модернізації. Рушійними силами процесів, що відбуваються у вищій школі, є її прагнення до оновлення та прагнення увійти до загальноєвропейського освітнього простору. Для успішного входження української освіти до європейського освітнього простору необхідно здійснювати підхід на кількох рівнях:

1. Концептуальному (навіщо потрібна і чи потрібна європеїзація освіти).
2. Організаційно-методичному (що потрібно змінити для приведення освіти у відповідність із загальноєвропейськими стандартами і вимогами).
3. Змістовому (чому потрібно навчати студентів для їх усвідомлення європейської ідентичності).
4. Комунікаційному (які умови слід створити для забезпечення спілкування на міжінституційному і міжособистісному рівнях).

1. На концептуальному рівні необхідне забезпечення прямого усвідомленого зв'язку між елементами ієрархії: загальноєвропейські інституції (Парламентська Асамблея Ради Європи, Організація Економічного Співробітництва і Розвитку, Європейський банк Реконструкції та Розвитку тощо) – національні керівні органи (відповідні міністерства та департаменти) – вищі навчальні заклади та наукові установи – науково-педагогічні працівники – студенти та інші суб'єкти навчальної діяльності. Розбудова єдиного європейського освітнього простору потребує значною мірою науково-аналітичного осмислення та концептуального обґрунтування цього процесу передусім фахівцями-педагогами, а не лише політиками, фінансистами, управлінцями.

2. На організаційно-методичному рівні для приведення освіти у відповідність з загальноєвропейськими стандартами і вимогами важливо надати університетам вищого рівня автономності. Децентралізація вищої освіти у жодному разі не означає відсутність регламентації і керованості її діяльності, що йшло б у розріз із вимогами європейської ідентичності. Вищий рівень самостійності у прийнятті рішень накладає більшу відповідальність і необхідність діяти у правовому полі й відповідати встановленим загальноєвропейським стандартам.

3. На змістовому рівні важливим є введення у навчальні плани як обов'язкового компоненту курсів євроінтеграційного спрямування міждисциплінарного характеру. Для реалізації цього пункту нагальною є потреба розроблення державних стандартів і відповідного навчально-методичного забезпечення. Майже в усіх європейських країнах такі навчальні курси читаються. Оскільки вплив нових технологій суттєво змінює європейське сьогодення і спричиняє серйозні зміни у сфері зайнятості населення, інформаційна підготовка займає одне з чільних місць. Це, відповідно, залучає значні кошти і вимагає кадрів, здатних до навчання впродовж усього життя.

4. На комунікаційному рівні важливим є створення умов для забезпечення спілкування на міжінституційному і міжособистісному рівнях. Йдеться про надання можливості брати участь у різних інтернаціональних проектах, а також створення умов для Інтернет-спілкування. Готовність бути мобільним як відповідь на глобалізаційні процеси – це підготовка студентів до навчання і роботи на європейських теренах завдяки володінню іншомовним мовленням на достатньому рівні, а відтак відповідна мовна освіта є одним з пріоритетних чинників входження в європейський освітній простір. Вивчення іноземних мов у вищих навчальних закладах не лише як спеціальної дисципліни, але й загальноосвітньої, має відбуватися впродовж усього курсу університетського навчання.

Отже, ідея формування спільного європейського простору вимагає прийняття думки про те, що узгоджена політика передбачає ідентичність, яка ґрунтується на усвідомленні європейцями спільних витоків і перспектив. У цьому процесі жодним чином не передбачається нехтування національною ідентичністю. Радше йдеться про розгляд освіти у європейському вимірі як про шлях досягнення її вищої якості, конкурентоспроможності й спонування до прийняття спільної відповідальності за здобутки і втрати на цьому шляху [5, с.37].

У цьому контексті освіта розглядається як ключовий чинник визначення і досягнення європейської ідентичності на підставі забезпечення мобільності (географічної, соціальної, фахової); розробки єдиних нормативних вимог до змісту знань щодо європейської інтеграції і культури, забезпечення всіляких умов для сприяння кращому знайомству і порозумінню між молодими генераціями європейців.

Враховуючи тенденції розвитку сучасної освіти і науки, процеси глобалізації та регіональної інтеграції, вітчизняні університети прагнуть здобути не лише національне визнання, але й високий міжнародний статус. Саме тому велика увага приділяється міжнародній діяльності як одному із пріоритетних напрямів розвитку університету, яка спрямована на інтеграцію навчального закладу до європейського та світового освітньо-наукового простору. Університети спрямовують свою діяльність на розширення та поглиблення міжнародних контактів, підвищення авторитету в світі, сприяють покращенню рівня кваліфікації викладачів і студентів шляхом координації науково-педагогічних контактів із відповідними інституціями за кордоном.

Нові реалії об'єктивно вимагають від університетів провести переоцінювання концептуальних пріоритетів стратегічного розвитку, а саме: істотно підвищити роль усіх аспектів міжнародної співпраці в цілому. Міжнародна діяльність має розглядатись як один з ключових напрямів роботи. Реалізація міжнародної співпраці може здійснюватися за такими напрямами:

- співпраця в галузі науково-дослідної роботи;
- міжнародна студентська мобільність і академічні обміни;
- міжнародні зв'язки у сфері експорту освітніх послуг.

1. Співпраця в галузі науково-дослідницької роботи.

Метою цього напрямку є інтеграція університету як рівноправного партнера в міжнародний науково-освітній простір, забезпечення стійких зв'язків із зарубіжними суб'єктами партнерства в науково-дослідній області; досягнення міжнародного рівня конкурентоспроможності результатів науково-дослідної діяльності.

Основними шляхами досягнення цієї мети є:

- визначення пріоритетних напрямів розвитку наукових зв'язків з конкретними країнами, регіонами, вузами й організаціями та формування на їхній основі міжнародних програм і проектів співпраці; розвиток міжнародної кооперації в області фундаментальних і прикладних досліджень;

- участь у міжнародних дослідницьких програмах, конференціях, які проводяться за кордоном; сприяння просуванню на світовий ринок конкурентоспроможної наукомісткої продукції;

- проведення щорічних міжнародних наукових конференцій в університеті; здійснення НДР на замовлення, що надходять із зарубіжних країн; упровадження досягнень зарубіжних наукових шкіл та передового науково-методичного досвіду;

- створення міжнародних науково-дослідних колективів і консорціумів для здійснення спільних досліджень в області фундаментальних і прикладних проблем; формування спільних проблемних лабораторій.

2. Міжнародна студентська мобільність і академічні обміни має на меті створення оптимальних умов академічної мобільності для викладачів і студентів університету; постійне забезпечення освітнього процесу висококваліфікованими кадрами, що володіють міжнародним досвідом організації навчальної роботи й оцінювання якості знань.

Реалізація поставленої мети передбачає вирішення таких завдань:

- проведення аналізу існуючої нормативно-правової бази, що регламентує взаємовідносини між українськими і зарубіжними суб'єктами партнерства в області підготовки фахівців та приведення її у відповідність з вимогами міжнародної практики;

- розгляд питань взаємного обміну викладачами і студентами при розробленні угод і проектів програм довготривалої співпраці із зарубіжними ВНЗ-партнерами;

- пошук і встановлення зв'язків із зарубіжними ВНЗ і міжнародними організаціями, що приймають на навчання іноземних студентів;

- розширення вибору і поліпшення вивчення іноземних мов.

3. Підвищення ефективності міжнародної діяльності передбачає якнайповніше використання потенційних можливостей і ресурсів університету для досягнення максимальних результатів по всіх напрямках і аспектах міжнародної діяльності, це:

- проведення моніторингу існуючого стану і потенційних можливостей міжнародної співпраці на факультетах, кафедрах і підрозділах університету, залучення їх до розширення міжнародної освітньої і наукової співпраці;

- розвиток системи інформаційної підтримки міжнародної діяльності: створення бібліотеки інформаційних матеріалів; розроблення й оновлення web-сторінок з міжнародної діяльності;

- формування механізму взаємодії факультетів і підрозділів для реалізації основної мети і завдань міжнародної діяльності: розвиток інформаційної інфраструктури міжнародної діяльності, створення інформаційних взаємозв'язків між інформаційною системою міжнародної служби й інформаційною системою університету;

- організаційно-інформаційна робота з підготовки і подачі заявок на гранти міжнародних організацій, фондів і програм.

Вказані напрямки, на наш погляд, є основними для перспективного планування роботи з міжнародного співробітництва, проведення відповідної політики та вирішення організаційних, фінансових та кадрових питань управління міжнародною діяльністю, впровадження інновацій у сфері розвитку міжнародних програм, міжнародних розробок та міжнародної пропаганди університетів України.

Висновки. Міжнародне співробітництво значно розширює перспективи розвитку національної вищої освіти в цілому та виступає одним із найважливіших факторів забезпечення інтеграції національної вищої освіти до міжнародного освітнього простору.

Одним із головних завдань міжнародної діяльності університетів є інтегрування у світове та європейське освітнє співтовариство шляхом розширення академічної мобільності студентів, науковців, а також їх участі у міжнародних проектах, програмах і спільних наукових дослідженнях.

Використання досвіду провідних вищих навчальних закладів і наукових установ країн Європейського Союзу сприятиме поглибленню наявних зв'язків та налагодженню нових контактів між навчальними закладами Європи. Він формуватиме європейську свідомість молоді, що в довготерміновій перспективі дасть змогу місцевим, вітчизняним підприємствам, фірмам, організаціям, державним установам залучати високопрофесійні кадри зі знанням особливостей комунікації в умовах глобалізації, європейської інтеграції та транскордонного

співробітництва, що позитивно впливатиме на реалізацію стратегії європейської інтеграції України.

Conclusions. International cooperation is one of the most important factors of integration of national higher education into the international educational space and extends the prospects of development of national community.

Integration into the world and European educational space is one of the most important tasks of international cooperation of universities. Extending of students and scientists' mobility, their participation in the international projects, programs and scientific researches are the ways of integration into the European educational space.

The experience of leading higher educational and scientific establishments of European Union countries will contribute already existing collaboration and establishing new contacts between educational establishments of Europe. It will form European consciousness of young people to allow the Ukrainian enterprises, firms, organizations to attract high-professional personnel possessing the knowledge of specific features of communication in the conditions of globalization, European integration and transborder collaboration, public institutions. The presence of such specialists will positively influence the realization of European integration strategy.

Використана література

1. Базиль, О. Тенденції розвитку міжнародної співпраці українських університетів [Текст] / О. Базель, С. Соколов // Інновації в педагогічній освіті європейського простору: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. – Полтава: Полтавський літератор, 2009.
  2. Беляєв, Ю. Міжнародні зв'язки як важливий напрям удосконалення управління університетом в умовах європейської освітньої інтеграції [Текст] / Ю. Беляєв // Вища школа. – 2010. – № 7–8. – 18–27.
  3. Білий, Л.Г. Перспективи розвитку вищої освіти в Україні в контексті інтеграції до європейського освітнього простору [Електронне видання] / Л.Г. Білий // Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. – 2011. – № 4.
  4. Верхогляд, О. Проблеми міжнародної співпраці у сфері вищої освіти: контроль за якістю освіти [Текст] / О. Верхогляд // Вища школа. – 2010. – № 1. – С.15–23.
  5. Вхідження національної системи вищої освіти в європейський простір вищої освіти ти наукового дослідження: моніторинг. дослідж.: аналіт. звіт [Текст] / Міжнарод. благод. фонд «Міжнарод. Фонд дослідж. освіт. політики»; кер. авт. кол. Т.В. Фініков. – К.: Таксон, 2012. – 54 с.
  6. Каленюк, І. Розвиток вищої освіти та економіка знань: монографія [Текст] / І. Каленюк, О. Куклін. – К.: Знання, 2012. – 294 с.
  7. Марцин, В. Вища школа України на шляху трансформації у європейський освітній простір [Текст] / В. Марцин // Вища школа. – 2007. – № 5. – С. 27–35.
  8. Програма економічних реформ на 2010–2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: municipal.gov.ua/articles/show/article/54.
- Рекша, Т. Співпраця України та Європейського Союзу у сфері освіти: реальність і перспективи розвитку [Текст] / Т. Рекша // Науковий вісник Волинського національного університету. – 2009. – № 4. – С.275–281.